

8. Odpoveď ministra práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky J. Richtera na interpeláciu poslankyne Národnej rady Slovenskej republiky J. Žitňanskej podanú 5. mája 2014 vo veci odchodu do dôchodku v prípade rizikových pracovných povolaní

Ján Richter

minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

SEKRETARIÁT PREDSEDU NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY		
Dátum zaevidovania: 02 -06- 2014		
Číslo spisu: PREDS-536/2014		
Listy: 71 -	Prílohy: 114	
RZ	ZH	LU

Bratislava 27. mája 2014
Číslo: 4301/2014-M_OPVA-21102

Vážená pani poslankyňa,

na Vašu interpeláciu vo veci zníženia dôchodkového veku v prípade rizikových pracovných miest, akým je profesionálny pracovný potápač s ohľadom na rizikovosť jeho pracovného zaradenia uvádzam nasledovné:

Znížený dôchodkový vek (55 rokov) bol jednou z výhod alebo odškodnení, ktoré sa poskytovali v dôchodkovom zabezpečení za výkon pracovných činností zaradených do I. pracovnej kategórie. Pracovnými kategóriami preferoval štát v dôchodkovom zabezpečení občanov, ktorí počas ekonomicky aktívneho života vykonávali po stanovenú dobu rizikové práce, pri ktorých často dochádzalo k poškodeniu zdravia alebo práce „spoločensky významné“. Systém pracovných kategórií bol do systému sociálneho zabezpečenia prevzatý v päťdesiatych rokoch minulého storočia. Bol uplatňovaný v štátnych podnikoch, ktoré boli podriadené odvetvovému ministerstvu. Jednotlivé preferované pracovné činnosti boli zaradené do I. a II. pracovnej kategórie na základe rezortných zoznamov, ktoré vydávali príslušné ústredné orgány štátnej správy. Tieto zoznamy boli záväzné len pre podriadené organizácie. Štát poskytoval kompenzácie za vznikajúce a kalkulované poškodenia zdravia z celospoločenských zdrojov, a preto tento systém pracovných kategórií vyhovoval i jednotlivým podnikom. Umožňoval bez následkov (protestov pracovníkov) používať zastarané, zdraviu škodlivé technológie a prenášal finančné náklady na odškodňovanie rizík na štát a na všetkých daňovníkov. Navyše, plnenie za zdravotné ujmy spôsobené dlhodobým výkonom rizikových prác odkladal do budúcnosti do obdobia poberania dôchodku.

Jedným z cieľov novej koncepcie sociálneho poistenia v podmienkach trhovej ekonomiky začiatkom deväťdesiatych rokov bolo vytvorenie jednotného základného systému povinného sociálneho poistenia pre všetkých občanov s transparentnými pravidlami financovania, v ktorom by boli nároky

v zásade priamo závislé od platených príspevkov. V takto definovanom systéme povinného sociálneho poistenia v podmienkach trhovej ekonomiky nemal systém preferovaných pracovných kategórií financovaný zo štátneho rozpočtu žiadne opodstatnenie, a to tak z pohľadu systémového, ako aj z pohľadu celospoločenských zmien súvisiacich s ekonomickou transformáciou. Okrem toho sa od 1. januára 1993 pripravovalo vytvorenie systému fondového financovania sociálneho poistenia (zabezpečenia) založeného na osobitných platbách poistného zamestnávateľmi a zabezpečenými osobami.

Pracovné kategórie pre preferovanú skupinu zamestnancov poskytujú vyššie nároky v porovnaní s ostatnými zamestnancami, na ktorých sa zamestnávateľia, u ktorých sa rizikové práce vykonávajú, ani zamestnanci, ktorí ich vykonávajú, vyššími príspevkami nepodieľajú. Existencia pracovných kategórií nemotivovala zamestnávateľov na redukcii rizikových pracovných činností ani k zvýšenej ochrane zdravia. Naopak, počet rizikových zamestnaní rástol a logicky rástli požiadavky na pracovnoprávne, sociálne a mzdové preferencie súvisiace so zvýhodnenými pracovnými kategóriami.

V súlade s prípravou a realizáciou koncepcie povinného jednotného sociálneho poistenia boli zákonom č. 235/1992 Zb. pracovné kategórie od 1. januára 1993 zrušené. V Slovenskej republike bol tento dátum následne jednotlivými zákonmi predĺžovaný. Až zákonom č. 355/1999 Z. z., ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2000, bolo zaraďovanie pracovných činností do zvýhodnených pracovných kategórií definitívne zrušené od 1. januára 2000.

Zrušenie preferovaných pracovných kategórií si vyžiadalo vykonať v oblasti dôchodkového zabezpečenia niektoré opatrenia s cieľom zachovať už získané nároky v dôchodkovom zabezpečení občanov, ktorí vykonávali pracovné činnosti zaradené do týchto pracovných kategórií pred 1. januárom 2000. Jedným zo zachovaných nárokov je právo na znížený dôchodkový vek za predpokladu splnenia podmienky výkonu pracovnej činnosti zaradenej do I. pracovnej kategórie v rozsahu od 7,5 roka do 20 rokov. Podľa § 274 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení sa nároky získané z I. a II. pracovnej kategórie zachovávajú do konca roka 2023. Okrem toho bol od 1. januára 2004 vytvorený osobitný systém úrazového poistenia, ktoré sa stalo súčasťou sociálneho poistenia.

Akokoľvek úvahy na tému znižovania dôchodkového veku poistencov sú závislé od koncepcie ďalšieho vývoja dôchodkového systému. Vychádzajúc z platnej právnej úpravy má dôchodkový systém v Slovenskej republike v súlade s novou koncepciou sociálneho poistenia vypracovanou v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, ktorá bola v Slovenskej republike zhmotnená prijatím zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, poistný charakter. Ako som už uviedol, v jednotnom povinnom systéme dôchodkového poistenia založenom na platení poistných príspevkov a fondovom financovaní, nemajú diferencované preferencie určitých skupín poistencov v závislosti od charakteru vykonávaných pracovných činností opodstatnenie.

Odškodnenie alebo určitú kompenzáciu rizikovosti niektorých pracovných činností a možného alebo predpokladaného poškodenia zdravia výkonom týchto činností, je potrebné riešiť inými nástrojmi a nie ich prenášať do povinného základného dôchodkového systému. Predovšetkým by to mala byť prevencia spočívajúca v primeraných pracovných podmienkach, v redukcii zdraviu škodlivých pracovných činností a používanie moderných bezpečných a zdravotne nezávadných technológií.

Finančnú kompenzáciu negatívnych dôsledkov výkonu zdraviu škodlivých pracovných činností možno riešiť formou dodatočného poistenia alebo pripoistenia zamestnancov, ktorí vykonávajú práce tohto charakteru a tiež napr. prostredníctvom systému doplnkového dôchodkového sporenia, ako sa to pôvodne plánovalo. Tu si však treba uvedomiť, že tieto kompenzácie neuchránia zamestnancov pred poškodením zdravia, a o to by malo ísť v prvom rade.

Vzhľadom na vyššie uvedené, nadobudla 1. januára 2014 účinnosť novela zákona č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“). Jednou zo zásadných zmien, ktoré novela zákona priniesla, bola úprava podmienok výplaty doplnkových výsluhových dôchodkov, keďže ich pôvodné nastavenie nevytváralo dostatočný predpoklad na zabezpečenie poberateľa tohto dôchodku pri skončení výkonu práce podľa § 2 ods. 2 písm. b) zákona (ďalej len „rizikové práce“).

K najvýznamnejším zmenám v ustanoveniach § 17 zákona, definujúceho podmienky výplaty doplnkových výsluhových dôchodkov, patrí predĺženie obdobia platenia príspevkov na doplnkové dôchodkové sporenie zamestnávateľom za zamestnanca z dôvodu výkonu rizikovej práce z päť na 10 rokov (do uvedenej kategórie zamestnancov spadá i predmetná skupina potápačov). Ďalšími zmenami, ktoré novela zákona v tejto oblasti priniesla, sú ustanovenie podmienky vyplácania dočasného doplnkového výsluhového dôchodku po dobu najmenej päť rokov, avšak najskôr od dovŕšenia 55 rokov veku.

Pôvodná právna úprava umožňovala (v závislosti od konkrétneho dávkového plánu) výplatu nasporenej sumy formou doplnkového výsluhového dôchodku už po dovŕšení 40 rokov veku (t.j. často ešte počas aktívneho výkonu rizikových prác) a iba po 5 rokoch výkonu rizikových prác. Navyše, minimálna dĺžka poberania doplnkového výsluhového dôchodku bola nastavená do dovŕšenia 62 rokov veku poberateľa, resp. do dovŕšenia dôchodkového veku, čo v praxi znamenalo poberanie tohto dôchodku počas dlhého obdobia (často 20 a viac rokov). Vzhľadom na to, že pre výšku mesačnej sumy dôchodku je podstatná výška nasporených prostriedkov a dĺžka obdobia výplaty, poberateľom doplnkových výsluhových dôchodkov boli v praxi vyplácané zväčša pomerne nízke doplnkové výsluhové dôchodky.

Nová právna úprava umožní účastníkovi – „rizikárovi“ preklenúť sťaženú finančnú situáciu počas obdobia v preddôchodkovom veku, v ktorom vzhľadom napr. na jeho zdravotný stav nemôže naďalej vykonávať rizikové práce alebo inú ekonomicky aktívnu činnosť alebo mu z dôvodu skončenia výkonu rizikových prác poklesne predchádzajúci príjem, až po obdobie, v ktorom bude môcť požiadať o predčasný starobný dôchodok podľa zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

Vychádzajúc z uvedeného vážená pani poslankyňa, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v tomto období neuvažuje o opätovnom zavádzaní preferencií spočívajúcich v znižovaní dôchodkového veku v povinnom základnom dôchodkovom systéme. Prípadné preferencie v dôchodkovom systéme by nebolo správne riešiť osobitne, ale len v súvislosti s prípadnou zásadnou transformáciou dôchodkového systému, ak by na to bola celospoločenská vôľa.

Napriek uvedenému, akceptujúc realitu výkonu rizikových, zdraviu škodlivých, fyzicky a psychicky náročných pracovných činností, ministerstvo v spolupráci s odbormi analyzuje možnosti nároku na starobný dôchodok dotknutej skupiny poistencov pred dovŕšením dôchodkového veku tak, aby finančné náklady na výplatu týchto dôchodkov neboli hradené z bežného poistného plateného ostatnými poistencami a ich zamestnávateľmi.

S pozdravom

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Jana Žitňanská', written in a cursive style.

Vážená pani
Jana Žitňanská
poslankyňa
Národnej rady
Slovenskej republiky
Bratislava